

ks. dr Eugeniusz Ziemann

**WYNAGRODZENIE SERCU JEZUSA
W NAUCZANIU PAPIEŻY
XX I XXI WIEKU OD LEONA XIII
DO BENEDYKTA XVI**

Kult i nabożeństwo do Najświętszego Serca Pana Jezusa, mające swoje korzenie w Piśmie Świętym, bogatej tradycji patrystycznej i monastycznej oraz w życiu duchowym licznych świętych, zaczęły się rozwijać w XVII wieku na skutek mistycznych doświadczeń św. Małgorzaty Marii Alacoque¹. Czołowym propagatorem ich treści, w kontekście szerzącego się jansenizmu, był spowiednik i powiernik duchowy Małgorzaty św. Klaudiusz de la Colombière². Oficjalnego zatwierdzenia kultu Serca Jezusa dokonał papież Klemens XIII³. Aprobował on 6 lutego 1795 roku dekret *Instantibus*, wydany przez Kongregację Obrzędów, ustanawiający święto Serca Jezusa z Mszą i oficjum dla Królestwa Polskiego oraz Arcybractwa Najświętszego Serca Jezusowego w Rzymie⁴. Papież Pius IX⁵ dekretem *Urbi et Orbi* rozszerzył je w 1856 roku na cały Kościół, a papież Leon XIII⁶ w 1899 roku podniósł do rangi uroczystości. Pozytywne nastawienie do kultu Serca

Jezusa papieży XVIII i XIX wieku kontynuowali ich następcy w XX i XXI wieku, poświęcając tej problematyce encykliki, listy apostolskie oraz liczne wystąpienia m.in. w czasie podróży apostolskich, audiencji generalnych i prywatnych oraz modlitwy Anioł Pański. Wśród istotnych elementów kultu i nabożeństwa akcentowali centralne miejsce wynagrodzenia⁷ będącego szczególnym wyrazem miłości człowieka w odpowiedzi na miłość Boga (*redamatio*) wobec grzechu i jego skutków w świecie oraz życiu jednostek.

1. Papież Leon XIII

Papieżem przełomu XIX i XX wieku był Leon XIII. Pod koniec swojego pontyfikatu wydał on encyklikę *Annum sacrum*⁸, poświęconą kultowi Najświętszego Serca Jezusa w perspektywie poświęcenia rodzaju ludzkiego Bożemu Sercu w ramach obchodów Roku Świętego. Zdaniem papieża, ta forma kultu stanowiła akt najwyższego hołdu, jaki człowiek może złożyć Jezusowi Chrystusowi, który jest Władcą, Panem i Odkupicielem. Wobec Jego potęgi i władzy, sprawowanej na bazie prawdy, sprawiedliwości i miłości, człowiek może ofiarować Mu swoją wolę oraz każde poruszenie serca. Nieskończona miłość Bożego Serca do człowieka winna pobudzać do jej odwzajemniania (*redamatio*). Najbardziej czytelnym znakiem odwzajemnionej Bogu miłości jest akt poświęcenia Sercu Jezusa, stanowiący symbol nieskończonej miłości związanej z całą osobą Jezusa Chrystusa⁹. Chociaż w encyklice Leona XIII nie pojawia się termin „wynagrodzenie”, to jednak jest on

obecny w samej idei poświęcenia Sercu Jezusa opartej na *redamatio*, a także odwołującej się do uniwersalnej misji zbawczej Chrystusa w aspekcie grzechu niszczącego Kościół i świat. W tej perspektywie Serce Jezusa z krzyżem na szczycie, jaśniejące swym blaskiem wśród płomieni (jak w wizji mistycznej św. Marii Małgorzaty Alacoque), jest dla ludzkości znakiem zwycięstwa, nadziei zbawczej, przywrócenia porządku społecznego i pokoju między narodami¹⁰.

2. Papieże Pius X i Benedykt XV

Papież Pius X¹¹ nie poświęcił problematyce wynagrodzenia Najświętszemu Sercu Pana Jezusa odrębnego dokumentu. W encyklice *E supremi apostolatus* (1903) na temat odnowy chrześcijaństwa w Chrystusie nawiązał do słów Jezusa: „Przyjdźcie do Mnie wszyscy, którzy utrudzeni i obciążeni jesteście, a ja was pokrzepię” (Mt 11,28), ukazując zatroskanie Chrystusa o każdego człowieka, zwłaszcza zniewolonego grzechem. Jezusowe Serce nie ma względu na osobę, gdyż przepełnia Je miłość miłosierna dająca każdemu człowiekowi szansę nawrócenia, a tym samym podejmowania dzieła wynagrodzenia¹².

W nauczaniu papieskim Benedykta XV¹³ na uwagę zasługuje list skierowany do ks. Mateo Crawleya-Boeveya, zakonnika ze zgromadzenia picpusów, w odniesieniu do prowadzonego apostolatu związane go z poświęceniem rodzin Najświętszemu Sercu Jezusa oraz intronizacji w nich Jego obrazu. Papież, nawiązując do Leona XIII i jego encykliki *Annum sacrum*, wy-

rażał nadzieję, że ten aspekt nabożeństwa i kultu przyczyni się do krzewienia miłości Jezusa w rodzinach oraz większej czci oddawanej Odkupicielowi. Akcentował też konieczność kroczenia za Jezusem Chrystusem w postawie wiary kształtującej umysł, serce oraz obyczaje¹⁴. Umieszczenie w centrum życia rodzinnego Bożego Serca oraz poświęcenie Mu siebie uwarunkowuje Jego odkupieńczą miłość oraz prowadzi na drogę wynagrodzenia.

3. Papież Pius XI

Przypadający w okresie międzywojennym pontyfikat papieża Piusa XI¹⁵ skutkował m.in. encyklikami poświęconymi Sercu Jezusa: o ustanowieniu święta naszego Pana Jezusa Chrystusa Króla *Quas primas* (1925), o powszechnym obowiązku wynagrodzenia Najświętszemu Sercu Jezusa *Miserentissimus Redemptor* (1928) i o modlitwie błagalnej jako lekarstwie na problemy świata *Caritatae Christi compulsi* (1932). W pierwszej z nich, omawiającej przyczyny zła oraz nieszczęść obecnych w świecie na skutek kształtujących się ideologii i systemów totalitarnych, podkreślał konieczność wprowadzania Królestwa Chrystusa w strukturę życia społecznego w celu odnowienia i utrwalenia pokoju oraz leczenia licznych ran zadanych Kościołowi. Wprowadzona przez papieża do kalendarza liturgicznego uroczystość Chrystusa Króla stanowiła odpowiedź na liczne prośby biskupów i wiernych. Tego dnia, zgodnie z zaleceniem papieża, należało w każdym kościele ponowić akt poświęce-

nia rodzaju ludzkiego Bożemu Sercu wypowiedziany w 1899 roku przez papieża Leona XIII. Według Piusa XI Chrystus jest Odkupicielem i Kapłanem składającym aż do skończenia świata ofiarę z siebie samego za grzechy ludzi. Ten najwyższy i najdoskonalszy akt wynagrodzenia czyni Go Królem panującym w umyśle człowieka, a także zobowiązuje do całkowitego poddania swojej woli Bogu, respektowania Jego przykazań i miłowania Go¹⁶. Ta pogłębiona forma przynależności do Boga łączy człowieka w ekonomię wynagrodzenia Wcielonego Słowa.

Encyklika *Miserentissimus Redemptor* stanowi fundamentalny dokument dla kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa w aspekcie wynagrodzenia. Papież już w jej wstępie odwołuje się do skarg i pragnień Jezusa Chrystusa skierowanych do św. Małgorzaty Marii Alacoque w czasie mistycznych doświadczeń w Paray-le-Monial¹⁷. Zauważa on, że: „Wśród wielu praktyk związanych z kultem Najświętszego Serca na specjalną uwagę zasługuje akt poświęcenia temuż Sercu siebie samych i wszystkiego, co posiadamy, a stanowi dar odwiecznej miłości Boga”¹⁸, a zwłaszcza odwzajemnienie się Bogu miłością za miłość. Istnieją jednak w tym względzie uchybienia i zaniedbania, dlatego człowiek jest zobowiązany do wynagrodzenia Sercu Jezusa zarówno z tytułu sprawiedliwości (wynagrodzenie Bogu za obrazę spowodowaną grzechem oraz podjęcie pokuty przywracającej zburzony porządek), jak i miłości, która współczuje cierpiącemu Chrystusowi i Go pociesza. Wynagrodzenie jest obowiązkiem każdego człowieka, aby w sobie samym dopełniać męki Chrystusa dla dobra Kościoła. Jednostka nie byłaby w stanie re-

alizować tego zadania, gdyby wcielony Syn Boży nie przyjął ludzkiej natury. Wynagrodzenie człowieka nabiera mocy jedynie w kontekście krwawej ofiary Jezusa Chrystusa, urzeczywistniającej się obecnie w sposób bezkrwawy na ołtarzu w czasie Ofiary Eucharystycznej. Z nią winna łączyć się każda osobista ofiara kapłanów oraz wiernych. Jak podkreśla papież Pius XI: „Im bardziej zaś nasze oddanie i ofiara będzie podobna do ofiary Pana, to znaczy im doskonalej złożymy ofiarę z miłości własnej i pożyteczności, a ciało nasze poddamy temu mistycznemu ukrzyżowaniu, (...) tym obfitsze zbierzemy owoce łaski i pojednania dla siebie, i dla innych”¹⁹.

W dalszej części encykliki papież odwołuje się do nauczania swoich poprzedników, liturgii święta Serca Jezusowego oraz praktyk związanych z tą pobożnością oraz przypomina, że wynagrodzenie zajmuje istotne miejsce w kulcie Bożego Serca. Chrystus w doświadczeniu mistycznym przekazanym Małgorzacie Marii Alacoque objawił, że Jego nieskończona miłość do człowieka doznaje licznych zniewag: „Oto Serce, które tak bardzo ukochało ludzi i napełniło ich wszelkimi dobrodziejstwami. W zamian jednak za tę bezgraniczną miłość nie tylko nie znalazło żadnej wdzięczności, ale wprost przeciwnie, doznało zapomnienia, wzgardy i obelg, i to niejednokrotnie także od tych, którzy są zobowiązani do okazywania szczególnej miłości”²⁰. W tym kontekście Pius XI odniósł się też do ważnego aspektu wynagrodzenia, jakim jest pocieszanie Jezusa Chrystusa głównie przez podejmowane praktyki pokutne. Jezus Chrystus w swoim odkupieńczym i zbawczym dziele cierpiał i oddał życie zarówno za

grzechy przeszłe, jak i przyszłe. Grzech obecny i przyszły odnawia mękę Zbawiciela i Go krzyżuje (por. Hbr 6,6). Przewidziany przez Chrystusa, stał się powodem Jego smutku przed męką w ogrodzie Getsemani, zaś każde przewidziane wynagrodzenie ze strony człowieka – źródłem Jego pocieszenia (por. Łk 22,43). Obecnie dzieło wynagrodzenia Bogu przez Chrystusa obejmuje każdą ekspiację człowieka za grzech realizującą się w Jego Mistycznym Ciele²¹. Spośród licznych form zadośćuczynienia papież zaleca wiernym nade wszystko ofiarę z samego siebie Bogu (obłacja), unikanie grzechu, poddanie się woli Bożej, modlitwę, życie pokuty, Komunię Świętą wynagradzającą oraz godzinę świętą. Według niego kult Serca Jezusa praktykowany w całym Kościele będzie owocował w życiu jednostek oraz w życiu rodzinnym, społecznym i narodowym: „(...) napelni obficie niebieskimi łaskami tych wszystkich, którzy będą czcili Jego Serce”²². Pius XI wiązał tę formę pobożności w Kościele z darem Bożego miłosierdzia dla świata, jeśli będzie związana z wynagradzającą modlitwą przebłagalną wiernych. Wskazywał też na istotne znaczenie w tym dziele instytutów życia konsekrowanego bazujących na charyzmacie i pobożności Serca Jezusowego. W celu ukazania doniosłości kultu Bożego Serca w Kościele papież podniósł uroczystość Serca Jezusa do rangi święta podwójnego pierwszej klasy z oktawą. Wydał też rozporządzenie, aby w uroczystość Bożego Serca odmawiano we wszystkich kościołach świata akt wynagrodzenia dołączony do encykliki²³.

Drugim dokumentem papieskiego nauczania o wynagradzaniu Sercu Jezusa była, wydana w 1932 roku,

encyklika *Caritatae Christi compulsi*. Pius XI, analizując przyczyny zła panującego w świecie, m.in. kryzysy gospodarcze, bogacenie się jednych kosztem drugih, nacjonalizm, nienawiść, komunizm, ateizm, środki komunikacji i przekazu myśli, imperializm, nienawiść do religii, podkreśla, że nie wystarczą jedynie ludzkie zabiegi, aby je pokonać. Konieczne są: modlitwa, post i pokuta w wymiarze społecznym i jednostkowym. Według papieża zarówno modlitwa przebłagalna, jak i pokuta utraciły u wielu wiernych swoje znaczenie: „(...) im więcej gaśnie wiara w Boga, tym więcej zaciemniać się musi i ginąć pamięć o grzechu pierworodnym oraz o dawnym buncie człowieka przeciw Bogu; tym mniej odczuwać się musi potrzebę przebłagania i pokuty”²⁴. Ich ożywienie w duchu ekspiacji całego Kościoła Pius XI wiązał z uroczystością Najświętszego Serca Jezusa, które pragnie zadośćuczynienia za każdy grzech oraz przebłagania za zniewagi raniące Boskie Serce. Tego dnia, oprócz aktu wynagrodzenia przed wystawionym Najświętszym Sakramentem, papież zalecał biskupom modlitwę za siebie, ojczyznę, Kościół, a także za nieprzyjaciół Kościoła. Ponadto całą oktawę uroczystości miały wypełniać nabożeństwa przebłagalne i modlitwy, asceza i poskramianie namiętności, powstrzymanie się od zabaw i innych przyjemności, dzielenie się dobrami materialnymi z potrzebującymi oraz cierpliwe znoszenie niedostatków z miłości do Boga²⁵.

Wynagrodzenie Sercu Jezusa w ujęciu papieża Piusa XI stanowiło reakcję na skutki grzechu niszczącego relacje człowieka z Bogiem, samym sobą i całym stworzeniem. Praktykowane przez wiernych w zjed-

noczeniu z odkupieńczą i zbawczą ofiarą Jezusa Chrystusa nadaje wartość każdemu wynagrodzeniu człowieka, które należy się Bogu z miłości i sprawiedliwości.

4. Papież Pius XII

Pontyfikat papieża Piusa XII²⁶ przypadł na okres II wojny światowej i trwał do 2. połowy lat 50. XX wieku. W swoim nauczaniu, już od początku, czyli od Encykliki o solidarności ludzkiej i państwie totalitarnym *Summi pontificatus* (1939), papież nawiązywał do kultu Serca Jezusa, odwołując się do encykliki papieża Piusa XI *Quas primas*, poświęconej Jezusowi Chrystusowi Królowi Wszechświata. Pisząc o znaczeniu tego kultu w życiu duchowym wiernych, akcentował jego potrzebę w trudnych czasach rozwoju konsumpcjonizmu, któremu towarzyszy nędza duchowa człowieka²⁷.

W kontekście problematyki wynagrodzenia należy też przywołać Encyklikę o świętej liturgii *Mediator Dei* (1947). Nie występuje w niej *expressis verbis* termin wynagrodzenie, jednak teksty odnoszące się do misterium wcielenia (por. J 1,14; Hbr 10,5-7), kapłańskiego urzędu Jezusa Chrystusa jako Pośrednika między Bogiem a człowiekiem, Kapłana i Żertwy oraz Eucharystii (por. Flp 2,5; Ga 2,19) są głęboko zakorzenione w problematyce wynagrodzenia²⁸.

Epokowe znaczenie w nauczaniu papieskim o kulcie i nabożeństwie do Serca Jezusa ma encyklika *Haurietis aquas* – o kulcie Najświętszego Serca Jezusowego. Została ona ogłoszona w setną rocznicę za-

twierdzenia święta dla całego Kościoła przez papieża Piusa IX w 1856 roku. Dokument ten jest najważniejszą wypowiedzią Magisterium Kościoła na temat teologii i praktyki tego kultu. Papież uzupełnił w niej nauczanie swoich poprzedników zawarte w encyklikach *Annum sacrum* i *Miserentissimus Redemptor*, a także odniósł się do spornych kwestii teologicznych, wskazując nowe perspektywy rozwoju tego kultu²⁹. Zagadnienie wynagrodzenia jako jednego z konstytutywnych elementów pobożności Serca Jezusowego nie zostało jednak w tej w encyklice odrębnie omówione. Teologiczno-dogmatyczny wymiar dokumentu miał na celu uzasadnienie powstania tego kultu w Kościele na bazie Pisma Świętego i Tradycji, a nie prywatnych objawień, które nie dodają nowej prawdy do doktryny katolickiej. Odnosząc się do rozwoju kultu w historii pobożności chrześcijańskiej, Pius XII zauważył, że: „Najważniejsze (...) miejsce wśród tych, którzy krzewili kult Najświętszego Serca Jezusowego, zajmuje św. Małgorzata Maria Alacoque. (...) zapalona niezwykle gorliwością, sprawiła, nie bez podziwu wierzących, że kult ten nabierał właściwych sobie wymiarów, różniąc się od wszystkich innych form pobożności chrześcijańskiej podkreśleniem elementu miłości i wynagrodzenia”³⁰. Co więcej, Kościół wskazywał na istotne elementy kultu Najświętszego Serca Jezusowego – miłość i wynagrodzenie, będące wyrazem czci i uwielbienia nieskończonej miłości Boga do człowieka, a także formą pobożności wyrażającej autentyczną religię duchową. W tym kontekście nie są istotne zewnętrzne przejawy pobożności i określone dobra wynikające z obietnic danych przez Jezusa Chrystusa

św. Małgorzacie Marii w doświadczeniach mistycznych, lecz praktykowanie miłości i zadośćuczynienia w celu osiągnięcia korzyści duchowych³¹. Odnosząc się do aktualności i konieczności praktykowania tego kultu, papież stawiał pytanie: „Czyż można znaleźć znakomitszą pobożność niż kult Najświętszego Serca Jezusowego? Cóż lepiej odpowiada religii katolickiej i co skuteczniej może zaradzić współczesnym potrzebom Kościoła i świata? Czyż istnieje (...) bardziej zbawien-na forma czci religijnej (...), nastawionej całkowicie na samą miłość Boga?”³². Jej skuteczna moc obecna w odkupieńczej miłości Chrystusa najpełniej objawiła się w Jego Eucharystycznym Sercu, stanowiącym akt najwyższej miłości darowanej człowiekowi w sakramencie Eucharystii. Pius XII kończy encyklikę słowami zachęty, aby uczczenie setnej rocznicy ustanowienia uroczystości Serca Jezusa przez papieża Piusa IX opierało się na publicznych adoracjach, nabożeństwach dziękczynnych i wynagradzających³³.

5. Papież Jan XXIII

Kult i nabożeństwo do Najświętszego Serca Pana Jezusa stanowiły istotny wymiar duchowości papieża Jana XXIII³⁴. Świadczy o tym jego *Dziennik duszy*³⁵, w którym jako kleryk i kapłan zapisywał swoje doświadczenia duchowe związane z ich praktyką, a zwłaszcza z osobistą miłością do Serca Jezusa Eucharystycznego. Będąc już papieżem, przytoczył w jednym z wystąpień usłyszane w domu rodzinnym słowa Małgorzaty Marii Alacoque: „Jak słodko jest umierać,

gdy się miało wytrwale nabożeństwo do Najświętszego Serca kogoś, kto nas będzie sądził”³⁶. Wprawdzie papież Jan XXIII nie wydał odrębnego dokumentu poświęconego Sercu Jezusa, a także nie odniósł się bezpośrednio w swoim nauczaniu do kwestii wynagrodzenia Bożemu Sercu, to jednak łącząc w swoich wypowiedziach kult Bożego Serca z nabożeństwem do Imienia Jezus oraz do Najdroższej Krwi, propagował idee wynagrodzenia. Warto też przypomnieć jego słowa wypowiedziane 17 października 1962 roku w bazylice św. Piotra w Rzymie, kiedy stwierdził, wskazując zgromadzonym ołtarz z obrazem św. Małgorzaty Marii Alacoque: „przyjęła i rozpowszechniła orędzie Najświętszego Serca Jezusa. Było to nowe światło, żywy płomień rozniecony przez Pana w celu przezwyciężenia oziębłości czasów, przywołania na nowo (...) rzeczywistości nieskończonej miłości Chrystusa (...)”³⁷.

6. Papież Paweł VI

Paweł VI³⁸ został wybrany na papieża w uroczystość Najświętszego Serca Jezusa w czasie trwania II Soboru Watykańskiego. To wydarzenie wpłynęło zapewne na fakt, że w swoim nauczaniu przed modlitwą Anioł Pański czy też w czasie audiencji generalnych i prywatnych przybliżał nauczanie swoich poprzedników związane z kultem Bożego Serca. W dwusetną rocznicę ustanowienia przez papieża Klemensa XIII święta Serca Jezusowego dla Polski i rzymskiego Arcybractwa Najświętszego Serca Jezusowego wydał list apostolski *Investigabiles divitias Christi* – o kulcie Naj-

świętszego Serca Jezusowego. Już we wstępie akcentował aspekt wynagrodzenia: „Najmiłosierniejszy nasz Zbawiciel, objawiając się (...) w Paray-le-Monial (...) Małgorzacie Marii Alacoque, żądał usilnie, by wszyscy ludzie publicznymi modlitwami czcili Jego Serce zranione miłością ku nam, wynagradzając Mu na wszelki sposób zniewagi, jakich doznaje”³⁹. W dalszej części listu papież zachęcał duszpasterzy, aby odprawiali odpowiednie nabożeństwa oraz wprowadzali wiernych w zasady doktryny katolickiej, ukazujące ogrom miłości Bożego Serca, gdyż przeniknięci odnowionym duchem, będą mogli oddawać temu Sercu cześć, wypełniać zadośćuczynienie za wszystkie grzechy oraz dostosowywać swoje życie do wymagań miłości braterskiej. Istotny element czci składanej Bożemu Sercu – pisał Paweł VI – stanowi sakrament Eucharystii, który wciąż uobecnia całopalną ofiarę Jezusa Chrystusa Bogu za cały rodzaj ludzki. Zalecany przez Stolicę Apostolską kult Bożego Serca, oparty na misterium Eucharystii oraz innych czynnościach świętej liturgii, jest uwielbieniem i prześląganiem Jezusa Chrystusa, a także uświęceniem człowieka w Chrystusie⁴⁰.

W liście apostolskim *Diserti interpretes* – o kulcie Najświętszego Serca Jezusowego, opublikowanym w maju 1965 roku i skierowanym do 6 generałów męskich instytutów życia konsekrowanego⁴¹, papież dziękował im za życzliwe przyjęcie listu apostolskiego *Investigabiles divitas Christi* i jednocześnie zachęcał do szerzenia kultu Serca Jezusowego jako cennej formy pobożności. Jego rozwój – zdaniem Pawła VI – zależy jednak od wierności modlitwie i ofiarnej gorliwości apostolskiej⁴².

7. Papież Jan Paweł I

W ciągu przerwanej nagłą śmiercią 33-dniowego pontyfikatu papież Jan Paweł I⁴³ nie przygotował żadnego dokumentu, ani nie wypowiedział się na temat kultu Serca Jezusowego w aspekcie wynagrodzenia. Jednak jako patriarcha Wenecji interesował się tą problematyką, o czym świadczy przedstawiony w 1977 roku na II Międzynarodowym Kongresie Kapłańskim w Pompei temat *Serce Jezusa w cierpieniu i radościach człowieka*⁴⁴. Kardynał Luciani omówił w nim zagadnienie miłości Boga do człowieka, stanowiącej źródło autentycznej radości. Opublikował też książkę pt. *Serce Jezusa w objawieniach św. Małgorzaty Marii Alacoque*⁴⁵, stanowiącą komentarz do encykliki papieża Piusa XII *Haurietis aquas*⁴⁶.

8. Papież Jan Paweł II

W dotychczasowym nauczaniu papieży na temat kultu Serca Jezusa czołowe miejsce zajmuje Jan Paweł II⁴⁷, chociaż nie ogłosił odrębnej encykliki poświęconej Bożemu Sercu. Zagadnienie pobożności Serca Jezusowego było obecne w jego encyklikach, katechezach, przed modlitwą Anioł Pański, homiliach, rozważaniach i przemówieniach. Już w pierwszej encyklice *Redemptor hominis* (1979), poświęconej Jezusowi Chrystusowi Odkupicielowi człowieka, odsłaniał prawdę o człowieku poznawaną w misterium Wcielonego Słowa. W tej perspektywie Bóg stworzenia stał się Bogiem odkupienia. Wnikając w tajemnicę odkupienia, która ma

swoje źródło w Bogu, papież akcentował miłość i wynagrodzenie w relacji człowieka do Boga w podwójnym sensie – tylko Jezus Chrystus wynagrodził Bogu, Jego Ojcostwu i wiekuistej miłości w swoim człowieczeństwie przez przyjęcie od Stwórcy pierwotnego obrazu i podobieństwa; Chrystus też wynagrodził boskiej miłości odrzuconej przez człowieka w zerwanym pierwszym przymierzu. Według Jana Pawła II odkupienie jest pełnią sprawiedliwości w ludzkim sercu, mającej swoje źródło w Sercu Syna Bożego. W Nim bowiem człowiek stał się Bożym dzieckiem powołanym do życia łaską i miłością⁴⁸. To bowiem, co dokonało się w Sercu Wcielonego Słowa, musi też zaistnieć w sercu człowieka: „Człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, (...) jeśli jej nie dotknie i nie uczyni swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa”⁴⁹. Szczególnym wyrazem zjednoczenia z Chrystusem w dziele wynagrodzenia jest Eucharystia. Jest ona sakramentem miłości w potrójnym wymiarze – sakramentu-ofiary, sakramentu-komunii i sakramentu-obecności. Ze względu na swoje znaczenie winna więc zajmować centralne miejsce w życiu człowieka, aby Chrystus doświadczał odwzajemnienia miłości za miłość (*redamatio*)⁵⁰.

Kontynuacją encykliki *Redemptor hominis* jest encyklika *Dives in misericordia* (1980). Papież uwypukla w niej prawdę, że Serce Jezusa stanowi centralne miejsce objawienia miłosiernej miłości Ojca, zwłaszcza w całościowo ujmowanym Misterium Paschalnym. Według niego krzyż jako miejsce objawiania się Serca

ukazuje Jezusa na krzyżu, który cały jest sercem. Odpowiedzią człowieka na miłosierną i odkupieńczą miłość Jezusa Chrystusa jest wynagrodzenie, będące świadomym uczestnictwem w życiu sakramentalnym Kościoła, zwłaszcza w Eucharystii oraz w praktykowaniu miłosierdzia w wymiarze społecznym⁵¹.

Cenny wkład Jana Pawła II w rozwój pobożności wynagradzającej w kulcie Serca Jezusa wniosły rozważania do poszczególnych *Litanii do Najświętszego Serca Pana Jezusa* oraz poprzedzające modlitwę Anioł Pański (w latach 1985, 1986 i 1989), przemówienia wygłaszane w czasie audiencji generalnych i prywatnych, homilie oraz wystąpienia skierowane do przedstawicieli ruchów religijnych, zakonów i zgromadzeń zakonnych, zarówno w Rzymie, jak i w czasie podróży apostolskich. Szczególną wartość w odniesieniu do zagadnienia wynagrodzenia mają wypowiedzi papieża z jego pielgrzymki do Paray-le-Monial w 1986 roku. W czasie homilii przed bazyliką Wizytek Jan Paweł II nawiązał do słów proroka Ezechiela o sercu nowym (36,25-27): „Tak, Bóg oczyszcza serce człowieka. Serce, stworzone po to, by było siedliskiem miłości, a stało się głównym siedliskiem odrzucenia Boga, grzechu człowieka, który odwraca się od Boga, by związać się ze wszystkimi możliwymi «bożkami». (...) To miejsce wewnętrzne (...) odzyskuje swoją «czystość», gdy otwiera się na Boga. Serce jest również centralnym ośrodkiem nawrócenia»⁵², dokonuje się w nim nawrócenie. Przy sarkofagu zaś Marii Małgorzaty zacytował słowa Jezusa Chrystusa z objawień: „Oto Serce, które tak bardzo umiłowało ludzi, że niczego nie szczędziło aż do wyczerpania i wyniszczenia się, by dać dowo-

dy swej Miłości”⁵³, aby wskazać na jej ofiarę wynagradzającą Sercu Jezusa przez kontemplowanie Bożego Serca w Eucharystii⁵⁴.

W czasie pobytu w Paray-le-Monial papież Jan Paweł II przekazał też list do generała jezuitów ojca Petera-Franza Kolvenbacha. Podkreślił w nim, że zapoczątkowany w klasztorze Wizytek publiczny kult Serca Jezusa, a zwłaszcza objawione tam jego zasadnicze elementy, mają swoje źródło w przebitym na krzyżu boku Chrystusa, który odkrywa dzieło zbawienia i ukazuje owoce odkupienia, kształtujące całą historię duchowości Kościoła zarówno na Wschodzie, jak i na Zachodzie. Nawiązując zaś do konstytucji duszpasterskiej *Gaudium et spes* (nr 21-22), zaznaczył, że serce człowieka w Sercu Jezusa poznaje sens swojego życia, przeznaczenia, broni się przed ułomnościami, łączy miłość Boga z miłością bliźniego, co stanowi o prawdziwym wynagrodzeniu⁵⁵.

Kilka lat później, 31 maja 1992 roku, w bazylice św. Piotra w Rzymie w czasie Mszy Świętej kanonizacyjnej bł. Klaudiusza de la Colombière’a papież odniósł się do jego życia duchowego, które charakteryzowało się wynagrodzeniem i miłosierdziem, owocującymi całkowitym poświęceniem siebie Bożemu Sercu. Analizując z kolei sytuację świata rozdartego licznymi przeciwnościami, Jan Paweł II podkreślił: „Można różnie pojmować wezwanie do wynagrodzenia, (...) ale w zasadzie chodzi o to, by grzesznicy, czyli wszyscy ludzie, zwrócili się do Pana, odpowiadając na Jego miłość (...) i przepajali swoje życie miłością. Jeżeli istnieje solidarność w grzechu, istnieje również solidarność w zbawieniu. Ofiara każdego służy dobru wszystkich”⁵⁶.

Ważna wypowiedź papieża na temat wynagrodzenia została zawarta w homilii wygłoszonej w 1997 roku w Zakopanem podczas beatyfikacji Bernardyny Marii Jabłońskiej oraz Marii Karłowskiej w czasie pielgrzymki do ojczyzny. Mówiąc o pobożności Polaków względem Serca Jezusowego, Jan Paweł II stwierdził, że jest ona głęboko eucharystyczna. Świadczą o tym praktykowane nabożeństwa, odmawianie *Aktu poświęcenia rodzaju ludzkiego Bożemu Sercu* oraz *Aktu u wynagrodzenia Bożemu Sercu*: „To wszystko przeniknęło głęboko polską pobożność, stało się udziałem wielu wiernych, którzy czują potrzebę wynagradzania Sercu Jezusa za grzechy ludzkości, a także poszczególnych narodów, rodzin i osób”⁵⁷.

Podsumowaniem papieskiego nauczania o wynagrodzeniu Sercu Jezusa był list z okazji 100-lecia poświęcenia ludzkości Najświętszemu Sercu Pana Jezusa skierowany w 1999 roku do abp. Louis-Marie Billégo, ordynariusza Lyonu (na terenie tej diecezji znajduje się Paray-le-Monial), stanowiący orędzie do Kościoła powszechnego. Jan Paweł II omówił w nim zagadnienia związane z doktryną i pobożnością kultu, zwłaszcza w aspekcie wynagrodzenia. Zdaniem papieża wynagrodzenie jest kontemplacją misterium Chrystusa prowadzącą do odkrywania w sobie powołania do świętości, a także dynamizmem kierującym do osobistego zaangażowania się w dzieło zbawienia⁵⁸. To papieskie przesłanie zostało wystosowane w czasie pielgrzymki do ojczyzny, odbywającej się pod patronatem Serca Jezusa.

9. Papież Benedykt XVI

W nauczaniu papieża Benedykta XVI⁵⁹ zagadnienie kultu Serca Jezusa, a w nim problematyka wynagrodzenia, jest obecna w *Liście do przełożonego generalnego Towarzystwa Jezusowego z okazji pięćdziesiątej rocznicy encykliki „Haurietis aquas”*, ogłoszonej przez papieża Piusa XII w 1956 roku. Termin „wynagrodzenie” występuje w tym liście tylko raz, i to w postaci cytatu z listu św. Jana Pawła II do generała Konvelbacha, w kontekście kwestii budowania cywilizacji Serca Chrystusa na ruinach spowodowanych przez nienawiść i przemoc. Benedykt XVI akcentuje znaczenie żywej relacji z Bogiem, a odnosząc się do swojej encykliki *Deus caritas est* (2006), kładzie nacisk na fundamentalne znaczenie spotkania z Chrystusem, dzięki któremu człowiek poznaje, kim jest Bóg i czym jest Jego miłość do stworzenia. Zdaniem papieża staje się to możliwe przez modlitwę, adorację i pokorną gotowość. W duchowości wynagradzającej wyróżnia on dwa aspekty – rozpoznanie darów łaski pochodzących z Bożej miłości oraz dynamizm relacji z Chrystusem prowadzącej do odpowiedzi, która w kontemplacji istoty Jego ofiarowania się za człowieka uwrażliwia na cierpienie i potrzeby innych, a zwłaszcza na zbawczą wolę Boga; uzdalnia też do rezygnacji z siebie samych ze względu na Jego zbawczą i miłosierną miłość⁶⁰.

Nowością w nauczaniu Benedykta XVI odnośnie do wynagrodzenia są wypowiedzi zawarte w encyklice *Spe salvi* (2007). Zdaniem papieża: „Wynagrodzenie jest wymiarem sprawiedliwości Bożej, boskim działaniem, które odwołuje przeszłe cierpienie. Chodzi o –

bardzo odległą od naszych ludzkich koncepcji prawnych – sprawiedliwość, która nas przekształca, czyni nas prawymi, przynosi nam usprawiedliwienie⁶¹, będące realizacją pierwotnego planu Boga wobec człowieka. W takim ujęciu wynagrodzenie nie jest kierowane przez człowieka do Boga, ale od Boga przez Serce Jezusa do człowieka. Dotknięcie Jego Serca uzdrawia przez bolesną przemianę, aby człowiek całkowicie należał do Boga. Zachowanie związanej relacji z Tym, który jest Życiem i Miłością, daje życie⁶². Mając na uwadze fakt, że ludzkie działanie nie jest obojętne ani dla Boga, ani dla rozwoju historii, papież podkreśla, że winno ono być otwarte na prawdę, miłość i dobro oraz właściwe współpracownikom Boga w zbawianiu świata. Benedykt XVI, podając przykład świętych żyjących nieraz w ekstremalnie trudnych warunkach, zachęcał wiernych do powstrzymania rozprzestrzeniającego się zła oraz otwarcia na Boga, miłość, dobroć i prawdę⁶³. Ponieważ nadzieja chrześcijańska służy pomocą, by dojrzewać w bólu, dlatego w kontekście wynagrodzenia pojawia się kwestia pocieszenia (łac. *consolatio*), określana jako miłosne współcierpienie (św. Franciszek Salezy). Tym, który pociesza człowieka i towarzyszy mu w samotności, jest Bóg. Doświadczenie obecności Boga uzdalnia do akceptacji bólu oraz towarzyszenia tym, którzy cierpią. Nowe ujęcie wynagrodzenia w nauczaniu Benedykta XVI dopełnia jednak kultyczna praktyka ofiarowania Bogu małych cierpień, przeciwności i trudności znoszonych każdego dnia, gdyż mają one sens i stanowią wkład w ekonomię dobra i miłości pośród ludzi⁶⁴.

Zakończenie

Zagadnienie wynagrodzenia Bogu przez Serce Jezusa obecne w nauczaniu papieży XX i XXI wieku świadczy o znaczeniu tego aspektu kultu Bożego Serca zarówno w wymiarze doczesnym, jak i eschatologicznym. Często inspirowane mistycznymi doświadczeniami Małgorzaty Marii Alacoque, zachowuje głęboki sens zbawczy oparty na objawieniu Bożym i Tradycji Kościoła. Wartość wynagrodzenia w życiu Kościoła, zwłaszcza w dobie szalejącego liberalizmu i relatywizmu moralnego, który promuje życie bez Boga jako normę współczesnej postawy człowieka, stanowi dla niego wyzwanie, aby miłością odpowiadać na miłość Boga. Grzech bowiem jest zaprzeczeniem miłości i okazywaniem niewdzięczności Bogu. Rozwój praktyki wynagrodzenia jako wymiaru kultu Serca Jezusa, począwszy od papieża Leona XIII do Benedykta XVI, świadczy o aktualności tej praktyki zarówno w życiu religijnym jednostek, jak i całej wspólnoty Kościoła.

Przypisy

¹ Małgorzata Maria Alacoque urodziła się 22 lipca 1647 roku w Laitecour k. Charolais (Francja) w rodzinie głęboko religijnej. W 1655 roku została oddana na wychowanie do klasztoru Kларыsek w Charolles. W 1657 roku nieuleczalnie chora wróciła do rodziny, gdzie w 1661 roku odzyskała zdrowie. Rozwijała życie modlitwy i pobożność do Chrystusa Eucharystycznego, *Ecce Homo* i ukrzyżowanego. W 1671 roku wstąpiła do zakonu w Paray-le-Monial. W latach 1684-1687 pełniła tam funkcję mistrzyni nowicjatu. Od 1673 do 1689 roku miała doświadczenia mistyczne

związane z misterium Serca Jezusowego. Do najważniejszych z nich zalicza się cztery tzw. wielkie, trwające od 1673 do 1675 roku, o charakterze eklezjalnym i społecznym. Ich zasadniczym celem było propagowanie oraz rozwój publicznego kultu i nabożeństwa do Najświętszego Serca Pana Jezusa. W 1685 roku Małgorzata Maria poświęciła się wraz z nowicjuszkami Sercu Jezusa, a rok później w klasztorze obchodzono święto Bożego Serca. Zmarła 17 października 1690 roku w Paray-le-Monial. Została beatyfikowana 18 września 1824 roku przez papieża Piusa IX i kanonizowana 13 maja 1920 roku przez Benedykta XV (por. J. Ladame, *Paray-le-Monial et le cult du Sacré-Coeur*, Lyon 1965; E. Ziemann, *Małgorzata Maria Alacoque*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 2006, t. 11, kol. 1019-1021).

² Klaudiusz de la Colombière urodził się 2 lutego 1641 roku w Saint-Symphorien-d'Ozon (Francja). Kształcił się w kolegium jezuitów w Lyonie, a w 1659 roku wstąpił do zakonu w Awinionie, gdzie studiował filozofię, a w latach 1666-1670 teologię w Paryżu. Po przyjęciu święceń kapłańskich wykładał retorykę i kaznodziejstwo w Lyonie oraz odbył trzecią probację. Od 1674 roku sprawował urząd przełożonego w Paray-le-Moniale i pełnił obowiązki spowiednika Małgorzaty Marii Alacoque. Będąc jej powiernikiem duchowym, propagował kult Serca Jezusowego. Od 1676 roku, mieszkając w Londynie, był kaznodzieją i kapłanem księżnej Yorku Marii Beatrycze d'Este (1658-1718). W wyniku podejrzeń i sprzysiężenia oponentów przebywał do 1679 roku w więzieniu Kings Bench. Po powrocie do Francji pełnił obowiązki ojca duchownego, a od 1681 roku mieszkał w Paray-le-Monial. La Colombière zostawił liczne pisma duchowe, kazania i listy, które zostały wydane w *Oeuvres complètes* I-VI, Grenoble 1900-1901. Beatyfikował go w 1929 roku w Rzymie papież Pius XI, a kanonizował w 1992 roku papież Jan Paweł II (por. P. Charierre, *Żywot błogosławionego Klaudiusza de la Colombière*, Kraków 1903, 1929²; L. Filosoni, *San Claudio la Colombière. Servo perfetto amico del Cuore di Cristo*, Roma 1992; J.C. Prieto de Acha, *Le Sacré Coeur de Jésus. Deux mille ans de miséricorde*, Paris 2008, s. 71-72, 115-120; G. Dufour, *W szkole Serca Jezusowego ze Świętym Klaudiuszem La Colombière'em*, Kraków 2009).

³ Klemens XIII, Carlo Rezzonico, urodził się 7 marca 1693 roku w Wenecji. Początkowo uczył się u jezuitów w Bolonii, a następnie studiował teologię i prawo w Padwie, gdzie uzyskał w 1713 roku doktorat. Po studiach w Accademia Ecclesiastica w Rzymie przyjął w 1716 roku święcenia kapłańskie i podjął pracę w watykańskiej administracji kościelnej. W 1737 roku został kardynałem, zaś w 1743 roku biskupem Padwy. Konklawę w 1758 roku wybrało go na papieża. Jego pontyfikat zdominowała kwestia kasaty jezuitów. Papież Klemens XIII kanonizował Joannę Franciszkę de Chantal, Hieronima Emilianiego, Jana Kantego, Józefa Kalasantego, Józefa z Kupertynu, Serafina z Montegranaro (1767) oraz beatyfikował Szymona Rojasa (1766) i Bernarda z Corleone (1768) (por. R. Fischer-Wollpert, *Leksykon papieży*, Kraków 1998, s. 107; J.C. Prieto de Acha, *Le Sacré Coeur...*, dz. cyt., s. 151-159, 198, 304, 338, 377, 382, 388; J. Warmiński, *Klemens XIII*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 2012, t. 9, kol. 116-117).

⁴ Por. E. Ziemann, *Kult Najświętszego Serca Jezusa w Polsce w perspektywie 250. rocznicy ustanowienia święta*, w: *Odnowić pamięć o miłości Bożej*, Kraków 2014, s. 20.

⁵ Pius IX, Giovanni Maria Mastai, urodził się 13 maja 1792 roku w Senigalli (Włochy). Od 1809 roku studiował na Gregorianum w Rzymie. W 1819 roku przyjął święcenia kapłańskie, w 1827 roku został biskupem Spoleto, a w 1838 roku Imoli. Po kreowaniu na kardynała *in petto* w 1839 roku (ogłoszony w 1840 roku) przygotował reformę administracyjną Państwa Kościelnego. W 1846 roku wybrano go na papieża. Ze względu na swoje poglądy i wprowadzane reformy był zmuszony do opuszczenia Rzymu. Powrócił tam w 1850 roku z wojskami francuskimi. W 1859 roku zreformował prawodawstwo, szkolnictwo i gospodarkę Państwa Kościelnego. Ratyfikował konkordaty z Hiszpanią (1851) i Austrią (1855), a w 1854 roku ogłosił dogmat o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny. W 1868 roku zwołał I Sobór Watykański, który obradował od grudnia 1869 roku do października 1870 roku. Papież Pius IX beatyfikował w 1875 roku Małgorzatę Marię Alacoque i poświęcił Bożemu Sercu Kościół, co przyczyniło się do ożywienia pobożności Serca Jezusa. W czasie

swojego pontyfikatu beatyfikował 220 sług Bożych i kanonizował 52 błogosławionych. Zmarł 7 lutego 1878 roku w Rzymie. Został beatyfikowany 3 września 2000 roku przez papieża Jana Pawła II (por. F. Fernesole, *Pie IX*, I-II, Paris 1960-1963; R. Ficher-Wollpert, *Leksykon...*, dz. cyt., s. 113-116; E. Zieliński, *Pius IX*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 2011, t. 15, kol. 753-756).

⁶ Leon XIII, Gioacchino Vincenzo Raffaele Luigi Pecci, urodził się 2 marca 1810 roku w Carpineto (Włochy). Kształcił się w kolegium jezuitów w Viterbo, a następnie na Gregorianum oraz w Accademia dei Nobili Ecclesiastici w Rzymie, gdzie w uzyskał doktorat z teologii i obojga praw. W 1837 roku przyjął święcenia kapłańskie i podjął pracę w administracji Państwa Kościelnego. W 1843 roku został arcybiskupem i nuncjuszem apostolskim w Belgii, zaś od 1846 roku był biskupem Perugii. Ogłoszony w 1853 roku kardynałem, od 1876 roku należał do najbliższego grona papieża Piusa IX, a w 1877 roku otrzymał nominację na kardynała kamerlinga. W 1878 roku został wybrany na papieża. Papież Leon XIII dał początek katolickiej nauce społecznej, wydając encyklikę *Rerum novarum* (1891). Nawiązywał kontakty z państwami, które nie okazywały wrogości wobec Kościoła. W 1893 roku ustanowił uroczystość Świętej Rodziny, a z okazji Roku Świętego 1900 ogłosił encyklikę *Annum sacrum* (1899) poświęconą Sercu Jezusa oraz oddał Mu cały świat. Beatyfikował 111 sług Bożych i kanonizował 17 beatyfikowanych. Zmarł 20 lipca 1903 roku w Rzymie (por. E. Soderini, *Il pontificato di Leone XIII*, I-III, Milano 1932-1933; R. Ficher-Wollpert, *Leksykon...*, dz. cyt., s. 116-117; Z. Zieliński, *Leon XIII*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 2004, t. 10, kol. 777-778; J.C. Prieto de Acha, *Le Sacré Coeur...*, dz. cyt., s. 250-279, 420-429).

⁷ Wynagrodzenie (łac. *reparatio*) – to naprawa, przywrócenie stworzeniu pierwotnego stanu, oddanie Bogu znieważonemu przez grzech należnej chwały, odwzajemnienie ludzką miłością odkupieńczej miłości Jezusa Chrystusa, a także zadośćuczynienie w sakramencie pokuty i pojednania. Motyw wynagrodzenia za popełnione winy jednostki wobec bóstwa występował już w starożytnych religiach pogańskich, gdzie wiązało się

ono z rytualnymi oczyszczeniami, życiem ascetyczno-kultycznym oraz modlitwami. W Starym Testamencie termin „wynagrodzenie” odnosił się do inicjatywy Boga, który na bazie miłości i solidarności z człowiekiem przywracał zerwane z Nim przymierze (Oz 11-14; Jr 31; Ez 36-37); w Nowym Testamencie miejsce centralne w wynagrodzeniu zajmuje Jezus Chrystus (Mt 5,25) w ofierze złożonej przez siebie Ojcu z własnego ciała i krwi (1 Kor 15,24-35). Dzięki niej przywrócił On człowiekowi godność i włączył go w swoje zbawcze wynagrodzenie Bogu za grzechy świata. W ujęciu Pawła Apostoła wynagrodzenie ma wymiar eklezjalny (Kol 1,24; 2 Kor 4,12). Sprawiedliwi przez dążenie do doskonałej miłości (aspekt pozytywny) winni wynagradzać za grzechy (aspekt negatywny) grzeszników (Ef 4,12-16). W starożytności chrześcijańskiej szczytem wynagrodzenia było przyjmowane z miłością męczeństwo, a następnie dobrowolnie podejmowane dziewictwo. W średniowieczu rozwój idei wynagrodzenia opierał się na kontemplacji miłości odkupieńczej Jezusa Chrystusa, praktyce pobożności pasyjnej (męka Pańska, rany Chrystusa) oraz eucharystycznej (adoracja). Taką koncepcję wynagrodzenia akcentowali m.in.: Mechtylda z Magdeburga, Mechtylda z Hackeborn, Gertruda Wielka, Anzelm z Canterbury, Franciszek z Asyżu, Bonawentura, Tomasz z Akwinu. W XVI wieku nabrało ono wymiaru duchowego, zwłaszcza w ujęciu Ignacego z Loyoli i Teresy Wielkiej. Od XVII wieku koncepcja wynagrodzenia kształtowała się w nurcie *école française* Pierre’a de Bérulle’a (zjednoczenie ze stanami i misteriami Jezusa Chrystusa) i Jana Eudesa – autora tekstów liturgicznych ku czci Najświętszego Serca Jezusa oraz Serca Maryi. Począwszy od doświadczeń mistycznych Małgorzaty Marii Alacoque, istotnym rysem wynagrodzenia była odpowiedź, jaką człowiek dawał swoją miłością na odkupieńczą miłość Chrystusa (*redemptio*), a także praktyka Komunii Świętej wynagradzającej, godziny świętej, publicznego uznania win oraz osobista konsekracja Sercu Jezusa. Ideę wynagrodzenia na ziemiach polskich od XVII wieku propagowali: jezuita, pijarzy, pasjoniści, pasjonistki, wizytki oraz liczne bractwa kościelne. W XVIII i XIX wieku wpływ na rozwój duchowości wynagrodzenia wywarły powstające we Francji zgromadzenia zakonne oparte na duchowości eucharystycznej, Serca Jezusa

oraz objawienia Matki Bożej, szczególnie w La Salette. W 1910 roku Leon Dehon (założyciel księży sercanów) uzyskał od Stolicy Apostolskiej zgodę na obchód w swoim zgromadzeniu święta wynagrodzenia we wtorek przed Środą Popielcową. Według niego wynagrodzenie realizuje się *implicite* – w każdym dobrym czynie człowieka oraz *explicite* – we wszystkich aktach człowieka ofiarowanych Bogu i przewidzianych przez Jego opatrzność. Mówi też o wynagrodzeniu *pasywnym*, kiedy człowiek bezwarunkowo przyjmuje każde wydarzenie w swoim życiu, oraz *aktywnym*, kiedy dobrowolnie podejmuje umartwienia i praktyki pokutne. Szczyt wynagrodzenia stanowi bezinteresowna miłość czysta, wyrażająca się ofiarą z miłości i woli w duchowej dyspozycji zawartej w obłacji i immolacji w zjednoczeniu z ofiarą Jezusa Chrystusa (por. G. Costa, *La riparazione, fantasia o realtà*, Roma 1981; *Retorno de amor. Teología, historia y espiritualidad de la reparación*, Salamanca 2008 (N. Martínez-Gayol Fernández, M.J. Fernández, Á. Cordovilla, F. Millán, *Odwużajemnienie miłości. Teologia, historia i duchowość u wynagrodzenia*, Kraków 2012); E. Ziemann, *Idea u wynagrodzenia w życiu duchowym i praktyce duszpasterskiej*, „Homo Dei” 296(2010), z. 3, s. 27-38; E. Ziemann, *Wynagrodzenie*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 2014, t. 20, kol. 1069-1070).

⁸ Por. Leon XIII, Encyklika o poświęceniu się ludzi Najświętszemu Sercu Jezusowemu *Annum sacrum*, w: *Serce Jezusa w dokumentach Kościoła. Dokumenty Magisterium Kościoła o Najświętszym Sercu Jezusa od Klemensa XIII do Benedykta XVI*, Kraków 2006, s. 39-44.

⁹ Por. tamże, s. 40-42.

¹⁰ Por. tamże s. 42-43; M.J. Fernández Cordero, *Historia duchowości u wynagradzającej. Nowożytność i współczesność*, w: *Odwużajemnienie miłości...*, dz. cyt., s. 333-335; J.C. Prieto de Acha, *Le Sacre Coeur de Jésus. Deux mille ans de miséricorde*, Paris 2008, s. 263-264.

¹¹ Pius X, Giuseppe Sarto, urodził się 2 czerwca 1835 roku w Riese w ubogiej rodzinie. Początkowo kształcił się u proboszcza, a w 1850 roku wstąpił do niższego seminarium duchownego w Padwie. Święcenia kapłańskie przyjął w 1858 roku, po

czym pracował jako wikariusz w Tombolo. W 1867 roku został proboszczem w Salzano. W latach 1875-1884 pełnił funkcje ojca duchownego w seminarium, wikariusza kapitulnego i generalnego w Treviso. Mianowany biskupem Mantui, troszczył się zwłaszcza o seminarium duchowne. W 1893 został kardynałem, a w 1896 roku patriarchą Wenecji. Wybrany na papieża w 1903 roku, rozwijał praktykę pobożności eucharystycznej, zreformował życie sakramentalne, katechezę i studia biblijne pod hasłem pontyfikatu *Instaurare omnia in Christo*. Rozpoczął reformę prawa kanonicznego promulgowanego w 1917 roku. Walczył z modernizmem (encyklika *Pascendi Dominici Gregis*). W kwestii społecznej sprzeciwiał się demokracji chrześcijańskiej. Sprzyjał rozwojowi dzieła intronizacji Najświętszego Serca Jezusowego. Beatyfikował 14 sług Bożych i kanonizował 4 beatyfikowanych. Zmarł 20 sierpnia 1914 roku w Rzymie. W 1951 roku został beatyfikowany przez papieża Piusa XII, a w 1954 roku przez niego kanonizowany (por. G.A. Bavoux, *Le porteur de lumière*, Paris 1996; R. Fischer-Wollpert, *Leksykon papieży*, Kraków 1998, s. 117-118; Z. Zieliński, *Pius X*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 2011, t. 15, kol. 756-757).

¹² Por. *Serce Jezusa w dokumentach...*, dz. cyt., s. 49-50.

¹³ Benedykt XV, Giacomo della Chiesa, urodził się 21 listopada 1854 roku w Genui. Po studiach prawniczych w Genui, gdzie w 1875 roku uzyskał doktorat, przyjął w 1878 roku święcenia kapłańskie w Rzymie. W 1879 roku uzyskał doktorat z teologii, a w 1880 roku z prawa kanonicznego na Gregorianum. W latach 1888-1907 pracował w dyplomacji watykańskiej, po czym był biskupem Bolonii. Kreowany kardynałem w 1914 roku, został wybrany w tym samym roku na papieża. Zabiegał o zaprzestanie działań I wojny światowej. Opowiadając się za niepodległością Polski, organizował dla niej pomoc materialną. W czasie jego pontyfikatu ogłoszono w 1917 roku nowy Kodeks prawa kanonicznego. Był zaangażowany w propagowanie pobożności Serca Jezusa. Zmarł 22 stycznia 1922 roku w Rzymie (por. G. Migliori, *Benedetto XV*, Milano 1955; Z. Zieliński, *Benedykt XV*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 1976, t. 2., kol. 224-225; R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, dz. cyt., s. 118-119).

¹⁴ Benedykt XV, *List papieża Benedykta XV do drogiego Syna Mateo Crawley-Boevey, kapłana Kongregacji Najświętszego Serca Jezusa i Maryi*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt. s. 53-54.

¹⁵ Pius XI, Achille Ratti, urodził się 31 maja 1857 roku w Desio k. Monzy *Kongregacji Najświętszego Serca Jezusa i Maryi*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt. s. 53-54. (Włochy). W 1875 roku wstąpił do seminarium duchownego w Mediolanie. Od 1878 roku studiował w Papieskim Seminarium Lombardzkim św. Ambrożego i Karola w Rzymie, gdzie w 1879 roku przyjął święcenia kapłańskie. W 1882 roku uzyskał 3 doktoraty: z teologii, filozofii i prawa kanonicznego. W latach 1883-1912 był wykładowcą w seminarium duchownym. W 1918 roku został mianowany wizytatorem apostolskim w Warszawie, a w 1919 roku nuncjuszem. Sakrę biskupią otrzymał w tym samym roku w katedrze warszawskiej. Po nominacji w 1921 roku na biskupa Mediolanu otrzymał godność kardynalską. Wybrany na papieża w 1922 roku, przyjął hasło „Pokój Chrystusowy w Królestwie Chrystusowym”. W 1925 roku ogłosił encyklikę *Quas primas* i ustanowił święto Chrystusa Króla Wszechświata, ściśle związane z kultem Najświętszego Serca Jezusa. Do jego encyklik należą też m.in.: *Divini illius Magistri* (1929), *Casti connubii* (1930), *Quadragesimo anno* (1931), *Divini Redemptoris* (1937). Kreował 72 kardynałów; beatyfikował 72 sługi Boże i kanonizował 3 beatyfikowanych, m.in. Teresę z Lisieux, Jana Bosko i Andrzeja Bobolę. Zmarł 7 czerwca 1939 roku w Rzymie (por. R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, dz. cyt., s. 119-120).

¹⁶ Pius XI, Encyklika o ustanowieniu święta naszego Pana Jezusa Chrystusa Króla *Quas primas*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 57-70.

¹⁷ Tenże, Encyklika o powszechnym obowiązku wynagrodzenia Najświętszemu Sercu Jezusa *Miserentissimus Redemptor*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 71-72.

¹⁸ Tamże, s. 73.

¹⁹ Tamże, s. 75-77.

²⁰ Tamże, s. 77-78.

²¹ Por. tamże, s. 77-79.

²² Tamże, s. 80-81.

²³ Por. tamże, s. 79-82.

²⁴ Pius XI, Encyklika o modlitwie błagalnej jako lekarstwie na problemy świata *Caritatae Christi compulsi*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 92-93.

²⁵ Por. tamże, s. 93-96.

²⁶ Pius XII, Eugenio Pacelli, urodził się 2 marca 1876 roku w Rzymie. W 1894 roku rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w seminarium duchownym w Rzymie, a od 1899 roku z prawa kanonicznego na Gregorianum i przyjął święcenia kapłańskie. Po uzyskaniu w 1902 roku doktoratu obojga praw podjął pracę w Sekretariacie Stanu. W 1917 roku został nuncjuszem apostolskim w Monachium i otrzymał sakrę biskupią, a od 1919 roku przebywał w Berlinie. W 1929 roku przyjął kapelusze kardynalski. W latach 1930-1939 sprawował urząd sekretarza stanu. Na papieża został wybrany w 1939 roku. W czasie II wojny światowej udzielił schronienia ok. 5000 Żydów. Wydał m.in. encykliki: *Mistici Corporis Christi* (1943), *Divino affluente Spiritu* (1943), *Humani generis* (1950) oraz o kulcie Serca Jezusa *Haurietis aquas* (1956), a także ogłosił dogmat o wniebowzięciu Najświętszej Maryi Panny (1950). Kreował 56 kardynałów i kanonizował 33 beatyfikowanych. Zmarł 2 marca 1958 roku w Castel Gandolfo. Jego proces beatyfikacyjny rozpoczął papież Paweł VI w 1965 roku. Dekret o heroiczności cnót wydano w 2009 roku (por. R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, dz. cyt., s. 120-122; Z. Zieliński, *Pius XII*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 2011, t. 15, kol. 763-768).

²⁷ Cz. Drążek, *Bóg bliski*, Kraków 1983, s. 128.

²⁸ Por. Pius XII, Encyklika o świętej liturgii *Mediator Dei et hominum*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 128-136.

²⁹ Por. Cz. Drążek, *Bóg bliski...*, dz. cyt., s. 128-129.

³⁰ Por. Pius XII, Encyklika o kulcie Najświętszego Serca Jezusa *Haurietis aquas*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 158.

³¹ Por. tamże, s. 160-163.

³² Tamże, s. 165.

³³ Por. tamże, s. 166-168.

³⁴ Jan XXIII, Angelo Giuseppe Roncalli, urodził się 23 listopada 1881 roku w Sotto il Monte k. Bergamo (Włochy). Studia filozoficzno-teologiczne odbył w seminarium duchownym w Bergamo, a następnie studiował w Rzymie. Świecenia kapłańskie przyjął w 1904 roku, po czym pełnił funkcję sekretarza biskupa Bergamo oraz wykładał historię Kościoła i apologetykę. W latach 1915-1918 był kapelanem wojskowym. W 1925 roku otrzymał sakrę biskupią. Pełniąc od 1931 roku funkcję delegata apostolskiego w Bułgarii, a od 1934 roku w Turcji, wywierał pozytywny wpływ na dobre relacje zwłaszcza między Sofią i Watykanem. W czasie II wojny światowej prowadził liczne akcje humanitarne. W 1944 roku został mianowany nuncjuszem apostolskim we Francji. Kreowany w 1953 roku kardynałem, objął patriarchat wenecji. W 1958 został wybrany na papieża, a w 1962 roku otworzył II Sobór Watykański. Ogłosił encykliki, m.in.: *Sacerdoti nostri primordia* (1959), *Mater et Magistra* (1961), *Pacem in terris* (1963); kreował 52 kardynałów. Zmarł 3 czerwca 1963 roku w Rzymie. Został beatyfikowany w 2000 roku przez papieża Jana Pawła II i kanonizowany w 2014 roku przez papieża Franciszka (por. Z. Zieliński, *Jan XXIII*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 1997, t. 7, kol. 835-837; R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, dz. cyt., s. 122-125; S. Respond, *Jan XXIII*, Kraków 2014; G. Tobin, *Dobry papież. Jak stał się świętym i odnowił Kościół*, Kraków 2014).

³⁵ Jan XXIII, *Dziennik duszy*, Kraków 2014.

³⁶ *Discorsi, messaggi, colloqui del Santo Padre Giovanni XXIII*, Roma 1962, t. 4, s. 762-764.

³⁷ Tamże; por. Cz. Drażek, *Bóg bliski...*, dz. cyt., s. 129-131; Jan XXIII, *Trzy wielkie nabożeństwa: Imię, Serce, Krew Jezusa Chrystusa Odkupiciela*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 171-180.

³⁸ Paweł VI, Giovanni Battista Montini, urodził się 26 września 1897 roku w Concesio k. Brescii (Włochy). Do seminarium duchownego w Brescii wstąpił w 1916 roku. Po przyjęciu w 1920

roku święceń kapłańskich studiował na Gregorianum, uniwersytecie Sapienza i Accademia dei Nobili Ecclesiastici w Rzymie oraz pracował w dyplomacji watykańskiej. W 1923 roku przebywał w nuncjaturze apostolskiej w Warszawie, a następnie w Kuri Rzymskiej. Od 1933 roku był bliskim współpracownikiem sekretarza stanu E. Paccellego (późniejszego papieża Piusa XII). W 1954 roku został mianowany arcybiskupem Mediolanu. Kreowany kardynałem w 1958 roku, odbywał podróże dyplomatyczne. Wybrany na papieża w 1963 roku, kontynuował II Sobór Watykański. W 1964 roku podróżował do Ziemi Świętej i Bombaju, a w 1967 roku do Turcji i Fatimy. Cały jego pontyfikat był związany z realizacją nauczania II Soboru Watykańskiego. Wydał liczne konstytucje, adhortacje i encykliki, m.in.: *Ecclesiam suam* (1964), *Pcpulorum progresio* (1967), *Humanae vitae* (1968), *Evangelii nuntiandi* (1975), listy apostolskie – *Diserti interpretes* oraz *Investigabiles divitias Christi* (1965) na temat konieczności szerzenia kultu Najświętszego Serca Jezusowego. Mianował 218 kardynałów. Zmarł 6 sierpnia 1978 roku w Castel Gandolfo. Beatyfikował go papież Franciszek w 2014 roku (por. R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, dz. cyt., s. 176-178; Z. Zieliński, *Paweł VI*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 2011, t. 15, kol. 123-126).

³⁹ Paweł VI, *List apostolski Investigabiles divitias Christi*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 183.

⁴⁰ Por. tamże, s. 184-185; Cz. Drażek, *Bóg bliski...*, dz. cyt., s. 131-132.

⁴¹ Adresatami tego listu byli: Henryk Systemans SSCC, Leonard Carrieri MSSCC, Józef van Kerckhoven MSC, Józef de Palma SCI, Armand Le Bourgeois CIM, Piotr Arrupe SI (por. Paweł VI, *List apostolski o kulcie Najświętszego Serca Jezusowego Diserti interpretes*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 186).

⁴² Por. tamże, s. 186-188.

⁴³ Jan Paweł I, Albino Luciani, urodził się 17 października 1912 roku w Forno di Canale (Włochy). Studia filozoficzno-teologiczne odbył w seminarium duchownym w Belluno, gdzie w 1935 roku przyjął święcenia kapłańskie. Od 1937 roku sprawował urząd wicerektora seminarium duchownego w Belluno,

wykładał prawo kanoniczne, teologię dogmatyczną i moralną oraz podjął zaoczne studia na Gregorianum w Rzymie, uwieńczone w 1947 roku doktoratem z teologii dogmatycznej. Mianowany w 1958 roku biskupem w Vittorio Veneto, oddał się wyłącznie pracy duszpasterskiej i katechetycznej. W 1969 roku został patriarchą Wenecji, a w 1973 roku kardynałem. Wybrany 26 sierpnia 1978 roku na papieża, jako pierwszy w historii papieństwa przyjął podwójne imię – Jan Paweł. Zmarł 28 września 1978 roku w Rzymie. Trwa jego proces beatyfikacyjny (por. R. Kummer, *Albino Luciani, papa Giovanni Paulo I. Una vita per la Chiesa*, Padova 1988; J. Walkusz, *Jan Paweł I*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 1997, t. 7, kol. 837; R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, dz. cyt., s. 126-127).

⁴⁴ Tytuł oryginału: *Il Cuore di Gesù nel dolore e nella gioia*, w: *Cor ad cor loquitur*, Roma 1979, s. 23-39.

⁴⁵ Tytuł oryginału: *Il Cuore di Gesù nelle aparizioni a Santa Margherita Maria*, Roma 1975.

⁴⁶ Por. Cz. Dąrzek, *Bóg bliski...*, dz. cyt., s. 132-133.

⁴⁷ Jan Paweł II, Karol Wojtyła, urodził się 18 maja 1920 roku w Wadowicach. W 1938 roku rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W czasie II wojny światowej pracował jako pracownik fizyczny w fabryce Solvay w Krakowie. Od 1942 roku odbywał tajne studia filozoficzno-teologiczne w seminarium duchownym i na Uniwersytecie Jagiellońskim. Święcenia kapłańskie przyjął w 1946 roku w Krakowie, a w 1947 roku rozpoczął studia specjalistyczne w Rzymie, uwieńczone w 1948 roku doktoratem. Po powrocie do kraju był wikariuszem w Niegowici i parafii św. Floriana w Krakowie. Habilitował się w 1953 roku. W 1956 roku podjął pracę na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W 1958 roku został biskupem pomocniczym w Krakowie, a w 1964 roku ordynariuszem krakowskim. Papież Paweł VI kreował go kardynałem w 1967 roku. Po śmierci Jana Pawła I konklawe wybrało go 16 października 1978 roku na papieża. Ogłosił 14 encyklik, 42 listy apostolskie, 14 adhortacji oraz 13 konstytucji apostolskich. W czasie pontyfikatu odbył 104 podróże zagraniczne, w tym 8 razy pielgrzymował do ojczyzny.

Ogłosił błogosławionymi 1338 sług Bożych i kanonizował 482 błogosławionych. Kreował 231 kardynałów. Zmarł 2 kwietnia 2005 roku w Rzymie. Beatyfikował go papież Benedykt XVI w 2011 roku, a kanonizował w 2014 roku papież Franciszek (por. M. Maliński, *Droga do Watykanu*, Kraków 2005; G. Polak, *Kronika 25 lat pontyfikatu. Jan Paweł II*, Warszawa 2003; J. Ratzinger, *Jan Paweł II. Mój umiłowany poprzednik*, Kraków 2007; T. Skoczek, *Jan Paweł II: 1978-2005: pontyfikat przełomu*, Warszawa 2008).

⁴⁸ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, Watykan 1979, nr 9; N. Martínez-Gayol Fernández, *Historia i duchowość*, w: *Odużajemnienie miłości...*, dz. cyt., s. 343-344.

⁴⁹ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*..., dz. cyt., nr 10.

⁵⁰ Por. tamże, nr 20.

⁵¹ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, Watykan 1980, nr 13; S. Nagy, *Wynagrodzenie w tajemnicy Bożego Miłosierdzia*, w: *Dives in misericordia. Tekst i komentarze*, Lublin 1983, s. 164.

⁵² Jan Paweł II, *Homilia ogłoszona podczas Mszy Świętej przed bazyliką w Paray-le-Monial we Francji*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 334.

⁵³ Tenże, *Składam dzięki za orędzie, które otrzymała tu św. Małgorzata Maria*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 341.

⁵⁴ Por. tamże, s. 341-342.

⁵⁵ Por. Jan Paweł II, *Pragnę, abyście uytwale szerzyli prawdziwy kult Serca Chrystusa*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 343-344.

⁵⁶ Jan Paweł II, *Apostoł kultu Najświętszego Serca Jezusa*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 421.

⁵⁷ Por. tenże, *Serce Jezusa – źródło życia i świętości*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 448-452.

⁵⁸ Por. tenże, *Pielęgnujcie kult Najświętszego Serca Pana Jezusa*, w: *Serce Jezusa...*, dz. cyt., s. 463-465; N. Martínez-Gayol Fernández, *Historia i duchowość*, w: *Odużajemnienie miłości...*, dz. cyt., s. 347-348.

⁵⁹ Benedykt XVI, Joseph Ratzinger, urodził się 16 kwietnia 1927 roku w Marktl (Niemcy). W 1939 roku rozpoczął naukę w niższym seminarium duchownym, jednak na skutek wojny był zmuszony ją przerwać i odbywał przygotowanie wojskowe. W 1945 roku wstąpił do seminarium duchownego we Fryzynie i został skierowany na studia w Herzogliches Gregorianum na Uniwersytecie Ludwiga Maximiliana w Monachium. W 1951 roku przyjął święcenia kapłańskie w Monachium, a w 1953 roku uzyskał doktorat. Po habilitacji w 1957 roku został w 1958 roku profesorem we Fryzyndze. Uczestniczył w II Soborze Watykańskim jako doradca teologiczny biskupa Kolonii. W 1977 roku został biskupem Monachium i Fryzyngi i tego samego roku kreowany kardynałem. Papież Jan Paweł II mianował go w 1981 roku prefektem Kongregacji Nauki Wiary, a w 2002 roku dziekanem Kolegium Kardynalskiego. W 2005 roku został wybrany na papieża. Abdykował w 2012 roku. W czasie swojego pontyfikatu odbył 24 podróże zagraniczne; mianował 90 kardynałów; ogłosił beatyfikację 289 błogosławionych i kanonizował 44 świętych (por. J.L. Allen, *Papież Benedykt XVI. Biografia Josepha Ratzingera*, Poznań 2005; G. Polak, *Benedykt XVI: historia u yboru*, Gdańsk 2005; *Benedykt XVI: próba podsumowania pontyfikatu*, Radzymin 2013; Z. Zieliński, *Benedykt XVI: nauczyciel i pielgrzym*, Warszawa 2013).

⁶⁰ Por. N. Martínez-Gayol Fernández, *Historia i duchowość*, w: *Oduważemnienie miłości...*, dz. cyt., s. 349.

⁶¹ Tamże, s. 350.

⁶² Por. tamże, s. 351.

⁶³ Por. tamże, s. 353.

⁶⁴ Por. tamże, s. 353-355.